

Nr 28.

Ankom till riksdagens kansli den 24 september 1940 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande för Stockholms stad att vidtaga vissa åtgärder för reglering av Mälaren m. m.

(2:a avd.)

I propositionen nr 19 har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 19 augusti 1940, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t ej mindre att förklara, att de regleringsdammar i Norrström, som må prövas erforderliga och lämpliga för reglering av Mälaren, må komma till utförande utan hinder av den rätt, kronan kan äga till Norrström och dess stränder, dock under förbehåll för ersättning för skada eller intrång å kronan tillhörig tomtmark eller byggnader och anläggningar, än även att berättiga kammarkollegiet att i det pågående vattenmålet rörande regleringen av Mälaren göra de medgivanden, som må föranledas av en sådan förklaring.

I skrivelse den 6 juli 1940 har *kammarkollegiet* underställt Kungl. Maj:ts prövning vissa frågor, som sammanhånga med ett vid Österbygdens vatten-domstol av Stockholms stad anhängigt mål om reglering av vattenståndet i Mälaren för tillgodoseende av sjöfarten i farlederna mellan Mälaren och Salt-sjön. För sistnämnda ändamål skulle såsom första etapp en rörlig damm under Riksbron över Norrströms norra gren anläggas och rensning utföras i denna gren mellan Riksbron och Norrbro samt såsom andra etapp damm med lucka anläggas över Norrströms södra gren ungefär mitt för långsidan av kanslihusets huvudbyggnad nära vinkelrätt över strömmen till kajen å Helge-andsholmen.

I sin skrivelse har kammarkollegiet efter erinran, att rättsläget i fråga om Norrströms vatten och stränder vore oklart till följd av äldre privilegier, som Kungl. Maj:t i olika sammanhang beviljat Stockholms stad, anfört bland annat följande.

De nya dammarna för regleringsföretaget komma att utföras på vatten- och strandområden, till vilka kronan torde få anses hava äganderätt eller till vilka kronan kan framställa anspråk på sådan rätt. Om icke kronans anspråk underkännas genom laga kraftägande dom, torde anläggningarna icke kunna utföras med mindre kronan lämna sitt medgivande därtill, och ett sådant medgivande torde kunna förbindas med anspråk på ersättning för i anspråk tagna områden och vattenkraften.

Emellertid torde det vara ett betydande intresse för sjöfarten icke blott

inom Stockholms hamn utan på Mälaren i dess helhet, att en reglering av sjöns lågvattenstånd åvägabringas. Likaledes torde det vara ett allmänt intresse berörande hela Mälabygden, att översvämningarna vid Mälarens vårfloden begränsas och avtappningen av vårfloden sker snabbt. Statsmakterna hava ock visat intresse för Mälarens reglering och ställt arbetskrafter och medel till förfogande för utredningsarbetet härom.

Under föreliggande omständigheter torde det kunna ifrågasättas, om icke tillstånd bör lämnas till regleringsdammarnas utförande utan hinder av den rätt kronan kan äga till Norrström och dess stränder samt utan annan ersättning än för skada eller intrång å staten tillhörig tomtmark eller byggnader och anläggningar.

Regleringsföretaget är av beskaffenhet att jämlikt 4 kap. 13 § vattenlagen skola underställas Kungl. Maj:ts prövning. Det är emellertid av viss betydelse för målets handläggning, att frågan om kronans ställning till företaget i ovan angivna hänseenden dessförinnan klarlägges. Kammarkollegiet torde eljest vara nödsakat att i vattenmålet framställa erinran mot det nu sökta företaget under hänvisning till att staden icke torde äga för ändamålet förfoga över de områden, där regleringsdammarna skola utföras. Anspråk på ersättning måste vidare framställas bland annat för kronan tillhörig vattenrätt, som tages i anspråk för regleringen. Det kan förutses, att dessa yrkanden, som sannolikt icke komma att lämnas obestridda av staden, skola leda till en tidsödande och kostsam process.

Om, såsom kollegiet antagit, kronan bör framställa ersättningsanspråk endast för skada å tomtmark eller byggnader och anläggningar, synes en sådan vidlyftig process böra undvikas. Detta torde förutsätta, att ovan angivna tillstånd till regleringsdammarnas utförande utan hinder av kronans rätt lämnas, oberoende av Kungl. Maj:ts prövning av regleringsföretagets tillåtlighet enligt 4 kap. 13 § vattenlagen och så snart som möjligt. Tillståndet torde måhända icke kunna lämnas utan riksdagens medverkan, även om det icke är fråga om ett avhändande av någon kronans rätt utan endast att taga vissa områden och rättigheter i anspråk för ett allmännyttigt företag.

Under åberopande av det anförda har kammarkollegiet hemställt, att Kungl. Maj:t måtte förklara, att de regleringsdammarna i Norrström, som prövades erforderliga och lämpliga för reglering av sjön Mälaren, finge komma till utförande utan hinder av den rätt, kronan kunde äga till Norrström och dess stränder, dock under förbehåll för ersättning för skada eller intrång å staten tillhörig tomtmark eller byggnader och anläggningar, ävensom bemyndiga kammarkollegiet att i det nu anhängiga vattenmålet göra de medgivanden, som föranleddes av en sådan förklaring.

Över framställningen hava fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret avgivit yttranden.

Fullmäktige i riksbanken, som genom byrådirektören N. Royen i byggnadsstyrelsen låtit verkställa undersökning rörande de ifrågasatta anläggningarnas inverkan på riksbyggnaderna på Helgeandsholmen, hava meddelat, att fullmäktige ur de synpunkter, som fullmäktige hade att företräda, icke hade något att erinra mot kammarkollegiets framställning.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava i sitt yttrande anført, att av den av byrådirektören Royen upprättade promemorian framginge, att de avsedda arbetena för vattenregleringen i visst avseende skulle komma att inverka på

riksdagshuset. Med anledning därav hade fullmäktige hos vattendomstolen för sin del uppställt vissa förbehåll för bifall till hamnstyrelsens ansökan. Med tillkännagivande härav hava fullmäktige meddelat, att fullmäktige ur de synpunkter de hade att företräda icke hade något att erinra mot kammarkollegiets framställning.

Föredragande statsrådet har för egen del anfört följande.

Såsom kammarkollegiet anfört torde det vara ett betydande intresse för sjöfarten icke blott inom Stockholms hamn utan även på Mälaren i dess helhet, att en reglering av sjöns lågvattenstånd åvägabringas. Likaledes får det anses vara ett allmänt intresse berörande hela mälärlänsbygden, att översvämningarna vid Mälarens vårflöden begränsas och att avtappningen av vårflödena sker snabbt. Genom de nu ifrågasatta regleringsåtgärderna, vilka beröra bland annat Norrström, skulle dessa intressen tillgodoses.

Enligt kammarkollegiets mening tillhör rätten till vatten och grund samt fiske i Norrströms olika grenar kronan. Stockholms stad gör emellertid kronan denna rätt stridig. Om icke kronans anspråk underkännas genom laga kraftägande dom, torde de för vattenregleringen erforderliga dammanläggningarna i Norrström icke kunna utföras med mindre kronan lämnar sitt medgivande därtill, och ett sådant medgivande torde såsom kammarkollegiet framhållit kunna förbindas med anspråk på ersättning. Med hänsyn till de förutnämnda intressena av vattenregleringens genomförande synes från kronans sida tillstånd böra lämnas till regleringsdammarnas utförande utan hinder av den rätt kronan kan äga till Norrström och dess stränder. Då kronans eventuella rätt till vatten numera kan anses sakna ekonomiskt värde, synes ej heller anspråk på ersättning böra framställas för ett medgivande att utnyttja kronans påstådda rätt. Härigenom undvikes också en tidsödande och kostsam process. Stockholms stad torde nämligen icke vara villig att frivilligt utgiva ersättning med hänsyn till sina anspråk på de tvistiga rättigheterna. Ett medgivande av här ifrågasatt slag innebär givetvis icke, att ersättning icke skall utgå för den skada, som möjligen kan uppkomma å kronans tomtmark, byggnader eller anläggningar vid Norrström till följd av vattenregleringen. Det tillkommer emellertid vattendomstolen att avgöra frågan om sådan ersättning.

Med hänsyn till vad sålunda anförts och då varken fullmäktige i riksbanken eller i riksgäldskontoret ur de synpunkter de hava att företräda haft något att däremot erinra vill jag tillstyrka bifall till kammarkollegiets framställning. Innan beslut fattas i ämnet, torde emellertid ärendet med hänsyn till sin natur böra underställas riksdagens prövning. För att vattenmålet icke onödigt skall fördröjas, bör proposition i ämnet lämpligen avlätas till den nu samlade urtima riksdagen.

Utskottet finner det vara en allmän angelägenhet av vikt, att en reglering av Mälarens hög- och lågvatten kommer till stånd snarast möjligt. Med hänsyn härtill och då, såvitt utskottet inhämtat, några olägenheter ur hälsovårdssynpunkt icke torde vara att befara av de föreslagna regleringsåtgärderna, tillstyrker utskottet bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet förutsätter därvid, att ersättning skall i vanlig ordning utgå för den skada, som i anledning av regleringen kan uppkomma å kronans tomtmark, byggnader och anläggningar vid Norrström. Det synes utskottet tillika önskvärt, att fullmäktige i riksgäldskontoret och riksbanken beredes tillfälle att bevaka de intressen, som i förevarande sammanhang äro förbundna med riksdags- och riksbankshusens läge och framtida bestånd.

Utskottet.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t ej mindre att förklara, att de regleringsdammar i Norrström, som må prövas erforderliga och lämpliga för reglering av Mälaren, må komma till utförande utan hinder av den rätt, kronan kan äga till Norrström och dess stränder, dock under förbehåll för ersättning för skada eller intrång å kronan tillhörig tomtmark eller byggnader och anläggningar, än även att berättiga kammarkollegiet att i det pågående vattenmålet rörande regleringen av Mälaren göra de medgivanden, som må föranledas av en sådan förklaring.

Stockholm den 24 september 1940.

På andra särskilda utskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Oscar Olsson*, *Nilsson* i Malmö, *Gabrielsson*, *Ström* i Lidköping, *Heiding*, *Berling*, *Alfred Andersson*, *Mannerskantz*, *Andersson* i Rixö och *Bergman*; samt

från a n d r a kammaren: herrar *Svensson* i Grönvik, *Jansson* i Falun, *Törnkvist*, *Eriksson* i Stockholm, *Persson* i Falla, *Andersson* i Tungelsta, *Andersson* i Falkenberg, *Andersson* i Löbbo, *Lindberg*, *Carlström* i Södergården, *Lundberg* och *Pettersson* i Dahl.
